

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ხელნაწერის უფლებით

სოფიო გაბადაძე

რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული და
კომპოზიციური ფორმირების საკითხი

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი

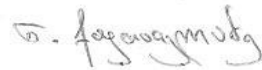
2014 წელი

სამუშაო შესრულებულია საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში
არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტის
არქიტექტურის საფუძვლების და თეორიის დეპარტამენტის
არქიტექტურის ისტორიის და თეორიის მიმართულებაზე

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: არქიტექტურის აკადემიური დოქტორი,
ასოც. პროფესორი, მანია დავითაია

რეგენზენტები: არქიტექტურის აკადემიური დოქტორი,
ასოც. პროფესორი, მედეა მელქაძე

არქიტექტურის დოქტორი,
ასოც. პროფესორი, ნანა ქუთათელაძე

დაცვა შედგება 2014 წლის “ 2 ” ივლისს, 16:00 საათზე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურის, ურბანისტიკისა
და დიზაინის ფაკულტეტის სადისერტაციო
საბჭოს კოლეგიის

სხდომაზე, კორპუსი I, აუდიტორია 405

მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას 77

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება სტუ-ს ბიბლიოთეკაში,
ხოლო ავტორეფერატისა - სტუ-ს ვებგვერდზე

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი: არქიტექტურის აკადემიური დოქტორი,

ასოც. პროფესორი, მარიკა ფოჩხუა

შესავალი

წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის თემაა „რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული და კომპოზიციური ფორმირების საკითხი“.

თემის აქტუალობა: რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული და კომპოზიციური ფორმირების საკითხის კვლევა აქტუალური და აუცილებელიცაა, რადგან დღევანდელი მშენებლობის ტემპი და მასშტაბი პროსპექტის ავთენტიკურობის შენარჩუნებას საფრთხეს უქმნის. მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა პერიოდში ტარდებოდა რუსთაველის პროსპექტის ნაგებობებისა და ქალაქთგეგმარებითი ასპექტებისადმი მიმართული კვლევები, იწერებოდა სტატიები, იმართებოდა კონკურსები, მიგვაჩნია, რომ ეს საკითხი უკანასკნელი 25 წლის განმავლობაში სათანადოდ მაინც არ შესწავლილა; საერთო პროფესიული მოსაზრება პროსპექტის შესახებ არ არის ჩამოყალიბებული, არ ჩატარებულა პროფესიული ანალიზი. არც საქებარი და არც მკვეთრად კრიტიკული მოსაზრებები არ ქმნის ობიექტურ სურათს. აქედან გამომდინარე, კვლევა დიდ დახმარებას გაუწევს პრაქტიკოს არქიტექტორებს, რომელთაც პროფესიული მოღვაწეობა მოუწევთ რუსთაველის პროსპექტსა და მის არეალში.

კვლევის ობიექტი: რუსთაველის პროსპექტის და მისი არეალის არქიტექტურული მემკვიდრეობა.

კვლევის მიზანი: რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული გარემოს შესახებ არსებული მასალის შეგროვება, სისტემატიზება, შესწავლა და ანალიზი; რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული და კომპოზიციური ფორმირების პროცესის შესახებ სათანადო დასკვნების ჩამოყალიბება; მიღებული დასკვნების საფუძველზე შესაბამისი

რეკომენდაციების შემუშავება, რომელთა გათვალისწინება ხელს შეუწყობს რუსთაველის პროსპექტის შემდგომი განვითარების სწორად წარმართვას.

კვლევის მეთოდოლოგია: ლიტერატურული და საარქივო წყაროების მოძიება, შესწავლა და ანალიზი; დღევანდელი რუსთაველის პროსპექტისა და მისი არეალის დათვალიერება და ფოტოფიქსაცია; კონსულტაციები არქიტექტორებთან, რომელთა პროფესიული მოღვაწეობა დაკავშირებულია რუსთაველის პროსპექტის თანამედროვე იერსახის ჩამოყალიბებასთან; ღია ინტერვიუები პროფესიონალებსა და თბილისის მოქალაქეებთან.

კვლევის ამოცანები: რუსთაველის პროსპექტის შესახებ არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის დამუშავება; რუსთაველის პროსპექტის და თავისუფლების, ვარდების რევოლუციისა და რუსთაველის მოედნების არქიტექტურულ-სივრცული ფორმირების ეტაპების კვლევა და კომპოზიციური ანალიზი; ე.წ. „თბილისის ომის“ დროს დანგრეული რუსთაველის პროსპექტის აღდგენა-რეკონსტრუქციის კონცეფციისა და კონკურსების განხილვა; რუსთაველის პროსპექტის შედარება სხვა ქვეყნების დედაქალაქების (ბერლინი და კიევი) მთავარ არტერიებთან; რუსთაველის პროსპექტზე განხორციელებული მშენებლობების კონკრეტული მაგალითების (case study) განხილვა;

ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულება: ჩატარებული კვლევა სასარგებლო იქნება რუსთაველის პროსპექტის კონსერვაციის გეგმის შემუშავებისას; კვლევის შედეგად შემუშავებული რეკომენდაციები შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს რუსთაველის პროსპექტზე და მის არეალში მომავალი მშენებლობების წარმართვის დროს; ჩატარებული კვლევა შეავსებს კვლევების ან ინფორმაციის დანაკლისს უკანასკნელ წლებში რუსთაველის პროსპექტის ფორმირების ეტაპების შესახებ; სადისერტაციო ნაშრომში გამოყენებული მოძიებული მასალისა და ჩატარებული კვლევის საფუძველზე შესაძლებელია შეიქმნას ელექტრონულ მონაცემთა ბაზა და ვებგვერდი ინტერნეტსივრცეში, რომელთა

მეშვეობითაც აღნიშნული ინფორმაცია ხელმისაწვდომი იქნება დაინტერესებული მკვლევარებისათვის და მუდმივად განახლდება შემდგომი კვლევების შედეგების შესაბამისად.

თემის სიახლე: ერთი მხრივ, 1991-1992 წლების ე.წ. „თბილისის ომმა“, ხოლო, მეორე მხრივ, ქვეყნის პოლიტიკურ-ეკონომიკური ფორმაციის ცვლილებამ, კერძოდ, გეგმური ეკონომიკიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ, გამოიწვია რუსთაველის პროსპექტისა და მისი არეალის ინტენსიური ცვლილებები. პირველად მოხდა და ამ დრომდე არ ჩატარებულა ამ პერიოდის კვლევა და საკვლევი მასალის სისტემატიზება. რუსთაველის პროსპექტის მოცულობით-სივრცული და კომპოზიციური თავისებურებები გაანალიზდა თანამედროვე კონტექსტში. ნაშრომი პირველი მცდელობაა რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-კომპოზიციური და სივრცობრივი ფორმირების საკითხის ყოველმხრივი შეფასებისა უკანასკნელი 25 წლის მანძილზე.

კვლევის ფარგლებში ჩატარდა ღია ინტერვიუები როგორც არქიტექტორებთან, პროფესიონალებთან, ხელოვნებათმცოდნეებთან, ისე - თბილისის რიგით მოქალაქეებთან. ინტერვიუებში რესპოდენტები გამოხატავდნენ თავიანთ დამოკიდებულებას რუსთაველის პროსპექტის წარსულ და ამჟამინდელ მდგომარეობასთან მიმართებით; წარმოადგენდნენ მოსაზრებებს მისი მომავალი განვითარების შესახებ. ამგვარი ინტერვიუები რუსთაველის პროსპექტის ფორმირების პროცესში მოქალაქეთა სამეცნიერო კვლევის კონტექსტში ჩართულობის პირველი პრეცედენტია.

დისერტაციის სტრუქტურა და მოცულობა: ნაშრომი შედგება შესავლის, პირველი თავის (ლიტერატურის მიმოხილვა), მეორე თავის (შედეგები და განსჯა), დასკვნებისა და რეკომენდაციებისგან, ლიტერატურის ჩამონათვალისაგან და ილუსტრაციებისგან. შეადგენს 162 გვერდს.

ნაშრომის ძირითადი შედეგები თავების მიხედვით

თავი პირველი - ლიტერატურის მიმოხილვა

სადისერტაციო ნაშრომში განხილულია რუსთაველის პროსპექტის ფორმირების საკითხისადმი მიძღვნილი ფუნდამენტური კვლევები (ვ. ბერიძე, მ. ბერძენიშვილი), მონოგრაფიები (ნ. ჯანბერიძე, ნ. ჯაში, თ. კვიციანი, მ. მანია, გ. ბეჟანიშვილი), ცალკეული შენობების შესახებ შექმნილი ნაშრომები (დ. ხოშტარია, ქ. შავგულიძე) და პერიოდულ გამოცემებში გამოქვეყნებული სტატიები (ვ. დავითაია, გ. ბათიაშვილი). სამეცნიერო ლიტერატურის შესწავლამ გამოავლინა, რომ უკანასკნელი 10-15 წლის განმავლობაში ამ თემასთან დაკავშირებით აღინიშნება სამეცნიერო კვლევების გარკვეული სიმწირე.

თავი მეორე - შედეგები და განსჯა

მეორე თავი შეიცავს 4 ქვეთავს. პირველი ქვეთავი - რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული გარემოს ფორმირების ისტორიული ასპექტი - ორი ნაწილისგან შედგება. პირველ ნაწილში განხილულია რუსთაველის პროსპექტის ფორმირება XIX საუკუნიდან 1991-1992 ე.წ. „თბილისის ომამდე“. განაშენიანების შესახებ ინფორმაცია მოწოდებულია ქრონოლოგიურად, კონკრეტული შენობის აგების დროსთან მიმართებით. მოთხრობილია ცალკეული არქიტექტურული ძეგლის რეკონსტრუქციის ისტორიის შესახებ. დღეს რუსთაველის პროსპექტი გადაჭიმულია თავისუფლების მოედნიდან შოთა რუსთაველის მოედნამდე. მისი სიგრძე 1400 მეტრია და წარმოადგენს კულტურულ და საკულტო ცენტრს, საზოგადოებრივ და სავაჭრო ზონას, ადმინისტრაციული და საოფისე ფართების თავმოყრის ადგილს. აღწერილი პერიოდის განმავლობაში რამდენჯერმე განიცადა

ძირეული სახეცვლილება არა მხოლოდ შენობების გარეგნულმა მხარემ, არამედ ფუნქციამაც. საბოლოოდ, 1980-იანი წლების დასაწყისისათვის რუსთაველის პროსპექტის განაშენიანებამ დასრულებული იერსახე მიიღო და პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული გარემო ჩამოყალიბდა როგორც ერთიანი კომპლექსი. ქვეთავის მეორე ნაწილია **1991-1992 წწ. ე.წ. თბილისის ომი - კონცეფცია, კონკურსები, რეალიზაცია**. განხილულია 1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვრის ე.წ. „თბილისის ომის“ შედეგად რუსთაველის პროსპექტზე, თავისუფლების მოედანსა და მიმდებარე ტერიტორიაზე დანგრეულ და დაზიანებულ შენობა-ნაგებობების აღდგენა-რეკონსტრუქციის პროცესი. შექმნილი პრობლემების გადასაწყვეტად თბილისის მთავარ არქიტექტორთან შეიქმნა საგანგებო საკოორდინაციო საბჭო. შემუშავდა რუსთაველის გამზირისა და მიმდებარე ტერიტორიების აღდგენა-რეკონსტრუქციის კონცეფცია. დაზიანებული უბნის აღსადგენად ძეგლთა დაცვის მთავარმა სამმართველომ შეიმუშავა რეკომენდაციები და განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა იმ გარემოებას, რომ თბილისის ცენტრალური ბირთვი, მიმდებარე უბნებითურთ, რესპუბლიკური მნიშვნელობის ქალაქთმშენებლობით ძეგლს წარმოადგენდა. რეკომენდაციების მიხედვით, რომლებიც მსოფლიო გამოცდილებას ეყრდნობოდა, აღნიშნული რეგიონი უნდა აღედგინათ თავისი პირვანდელი სახით, რაც არ გამორიცხავდა ცალკეული შენობების შიგა სტრუქტურის ნაწილობრივ შეცვლას თანამედროვე მოთხოვნილებების შესაბამისად და ზოგიერთი შენობის ფუნქციის შეცვლას შესაბამისი გადაგეგმარებით. ნაშრომში განხილულია კონკურსები, რომელიც კონცეფციის ძირითადი პოზიციების გათვალისწინებით შემუშავდა და რუსთაველის პროსპექტსა და თავისუფლების მოედანზე ოთხი დაზიანებული ზონის აღდგენა-რეკონსტრუქციის შემდეგ ესკიზ-იდეას მოიცავდა:

პირველი საშუალო სკოლის, კავშირგაბმულობის სამინისტროსა და მათი მიმდებარე ტერიტორიების რეკონსტრუქცია; “მხატვრის სახლის“ და

მიმდებარე ტერიტორიის აღდგენა-რეკონსტრუქცია; სასტუმრო „თბილისისა“ და მისი მიმდებარე ტერიტორიის აღდგენა-რეკონსტრუქცია; თავისუფლების მოედნისა და მისი მიმდებარე ტერიტორიის აღდგენა-რეკონსტრუქცია.

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ აღდგენა-რეკონსტრუქციის პროექტების არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტა, თავისი იდეურ-მხატვრული დონით, ინარჩუნებდა რუსთაველის პროსპექტის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებებს და არქიტექტურის მხატვრულ-ესთეტიკურ ტრადიციებს. კონკურსში გამარჯვებული პროექტები არ იყო ამოვარდნილი ისტორიულად ჩამოყალიბებული განაშენიანების მასშტაბიდან.

სამწუხაროდ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ კონკურსში გამარჯვებული პროექტებიდან არც ერთი არ განხორციელდა. 1995 წელს სხვა, ახალი, პროექტის მიხედვით, პირვანდელი სახით აღადგინეს პირველი კლასიკური გიმნაზიის შენობა, თუმცა, საკონკურსო პირობის მიუხედავად, ვერ მოხერხდა სკოლისათვის დამატებითი კორპუსის აგება შვეჩენკოს ქუჩაზე. „მხატვრის სახლის“ გადარჩენილი მთავარი ფასადი, რომელიც დაზიანებიდან ერთი წლის მანძილზე იყო შენარჩუნებული, დაანგრის. რამდენიმე საპროექტო წინადადება მხატვრის სახლის აღდგენის შესახებ არ განხილულა და დღეს ამ ადგილას კერძო ინვესტორის დაფინანსებით მიმდინარეობს მრავალფუნქციური სამუზეუმო კომპლექსის მშენებლობა. სასტუმრო „თბილისის“ შენობა „მარიოტის“ სასტუმროთა ქსელმა შეიძინა. კონკურსში გამარჯვებული პროექტი ნაწილობრივ განხორციელდა, ფასადი აღდგა პირვანდელი სახით, დაამატეს ერთი სართული, რამაც, მართალია, შენობის სიმაღლე გაზარდა, თუმცა ამ ცვლილებას შენობის იერსახეზე გავლენა მაინც არ მოუხდენია. თავისუფლების მოედანზე მხოლოდ შტაბის შენობა აღადგინეს უცვლელი სახით, მიმდებარე შენობები დაანგრის და 1999 წელს სასტუმროების ქსელ „მარიოტის“ სასტუმრო აშენდა.

მეორე ქვეთავში - რუსთაველის პროსპექტის შედარებითი ანალიზი საერთაშორისო გამოცდილების კონტექსტში - განხილულია ბრტყელ რელიეფზე გაშენებული ქალაქ ბერლინის და ასიმეტრიული დაგეგმარების მქონე ქალაქ კიევის მთავარი ქუჩები და ჩატარებულია ამ ქუჩების შედარებითი ანალიზი გრძივი გეგმარებითი ფორმის, ხუთ ტერასიანი ქალაქ თბილისის შუა ტერასაზე განვითარებულ მთავარ ქუჩასთან - რუსთაველის პროსპექტთან. მოყვანილია სამი პროსპექტის - კუდამის, კრემჩატიკის და რუსთაველის - ფორმირებისა და განვითარების შედარებითი ანალიზი, გამოვლენილია მათი საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები. ეს შედარება ცხადყოფს, როგორ ხდება ისტორიული ცენტრების მოდერნიზება და ტრანსფორმაცია, როგორ ხორციელდება ექსპანსიური მშენებლობები, როგორ ფორმირდება მთავარი მაგისტრალების არქიტექტურულ-სივრცული სტრუქტურა. პოლიტიკური რეჟიმის ცვლილებასთან ერთად იცვლება ქუჩის არქიტექტურულ-სივრცული კომპოზიციაც, მაგალითად, რუსთაველის პროსპექტის ბოლოს 1980-იან წლებში გაჩნდა დღევანდელი „ვარდების რევოლუციის“ მოედანი, რომელსაც საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დემონსტრაციებისა და ცერემონიალების სივრცითი გარემოს ფუნქცია დაეკისრა. რეჟიმის შეცვლის შემდეგ წლების მანძილზე ვერ მოხერხდა მოედნისთვის ახალი ფუნქციის მინიჭება. კრემჩატიკზე თავისუფლების ორნაწილიანი მოედნის არქიტექტურულ-იდეურ ცენტრს ჩრდილოეთით საფეხურებიან პიედესტალზე მდგარი ლენინის ქანდაკება წარმოადგენდა, რომელიც თავისუფლების ქანდაკებამ შეცვალა. კუდამზე ეკლესიის ნანგრევები და კაფე „კრანცლერი“ ინახავს ქუჩის ისტორიას. ამისგან განსხვავებით, თბილისში „ლალიძის წყლები“ გაქრა რუსთაველის პროსპექტის საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან, ე. წ. თბილისის ომის დროს დაზიანებული შენობები ანგარიშგაუწევლად და გაუაზრებლად დაშალეს; თავისუფლების მოედანზე რამდენიმე ისტორიული შენობის ნაცვლად მსხვილმასშტაბიანი ერთი შენობა ააგეს. რაც შეეხება კულტურული

მემკვიდრეობის დაცვის ტრადიციას, კუდამზე სახელმწიფო დაცვის ქვეშ არის 1961 წელს აგებული სავაჭრო ცენტრის შენობა, რუსთაველის პროსპექტზე კი 2007 წელს ძეგლის სტატუსი მოეხსნა „იმელის“ და „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციის შენობებს მათი შემდგომი გადაკეთების მიზნით.

მშენებლობის თვალსაზრისით, საქართველოში ფორმაციის ცვლილების და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდგომ პერიოდში განსაკუთრებით მიმზიდველი გახდა ქალაქის ცენტრი. დედაქალაქის მთავარ ქუჩაზე ახალი მშენებლობები თუ ძველი შენობების რეკონსტრუქცია უპირისპირდება ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებას. რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული და კომპოზიციური ფორმირების შემდგომი მოდერნიზება არ უნდა ხორციელდებოდეს ისტორიულად ჩამოყალიბებული გარემოს რღვევის ხარჯზე, არამედ უნდა ითვალისწინებდეს ძველი შენობების ფუნქციური დატვირთვით ქუჩის გამოცოცხლებას, მით უფრო, რომ სანახაობრივად მიმზიდველი სწორედ ის ქალაქებია, რომლებიც, თანამედროვე არქიტექტურის ნიმუშებთან ერთად, მნახველს სთავაზობენ რუდუნებით შემონახული სხვადასხვა ეპოქის არქიტექტურული სტილის ნაგებობებს. მნახველს განსაკუთრებულად იზიდავს წარსულის ამსახველი ისტორიული ძეგლები.

მესამე ქვეთავში განხილულია რუსთაველის პროსპექტის განაშენიანების კომპოზიციური ანალიზი. კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, რუსთაველის პროსპექტი და მასზე დაქვემდებარებული სივრცეები პირობითად ფრაგმენტებად დაიყო და, დღეისათვის არსებული სახეცვლილებების გათვალისწინებით, ჩატარდა თავისუფლების, ვარდების რევოლუციის და რუსთაველის მოედნების და რუსთაველის პროსპექტის შესწავლა და კომპოზიციური ანალიზი.

თავისუფლების მოედნის სივრცე ორგანიზებულია მის მთელ პერიმეტრზე განლაგებული საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობებით:

სამხრეთით თბილისის საკრებულო, დასავლეთით-ყოფილი კავკასიის საოლქო შტაბი (მასში განთავსებული სხვადასხვა ორგანიზაციით) და სასტუმრო „ქორთიარდ მარიოტი“; აღმოსავლეთით- პუშკინის ქუჩის განაშენიანება (პუშკინის #1-3, მშენებლობა არ დასრულებულა) და ჩრდილო-აღმოსავლეთით - შ. ამირანაშვილის სახ. ხელოვნების მუზეუმი და პუშკინის სახ. სკვერი. მოედნის ცენტრში მაღალ სვეტზე წმინდა გიორგის ცხენოსანი მოოქრული ფიგურა დგას.

მოედნის სივრცითი ღერძი მერიის შენობის კოშკის ვერტიკალზე გადის, რომელიც მოედნის სივრცულ-მოცულობით კომპოზიციურ ცენტრს წარმოადგენს. ფსევდომავრული სტილის ფასადის მქონე მერიის შენობა გ. ტაბიძის ქუჩიდან შ. დადიანის ქუჩამდე გრძელდება. მას კომპოზიციურად აწონასწორებს ორივე ქუჩის კუთხეში განლაგებული შენობები: გ. ლეონიძის ქუჩის მხრიდან ბანკ „რესპუბლიკის“ ოთხსართულიანი შენობა (2009 წ.) ხოლო შ. დადიანის ქუჩის მხრიდან - XIX საუკუნის დროინდელი ევროპის სახლის სამსართულიანი შენობა.

მოედნის კომპოზიციაში მნიშვნელოვანია ბუნების ელემენტი, რომელსაც მოედნის სამხრეთით სოლოლაკის ქედი ქმნის. დომინანტი სამხრეთ-აღმოსავლეთით ქართლის დედის ქანდაკებაა, ხოლო სამხრეთ-დასავლეთით - ბიზნეს ცენტრის შენობა. მოედნის აღნიშნული ნაწილის არქიტექტურულ-სივრცული კომპოზიცია კარგად აღიქმება რუსთაველის პროსპექტიდან.

უკანასკნელ პერიოდში თავისუფლების მოედანზე განხორციელებული ცვლილებების შედეგად მოედანმა დაკარგა თავისი იერსახის განმსაზღვრელი მნიშვნელოვანი ელემენტები და მოედნის არქიტექტურულ-სივრცული კომპოზიცია შეიცვალა. ისტორიულად ჩამოყალიბებული მოედნის დომინანტის, მერიის შენობის, მნიშვნელობა დაკნინდა: ერთი მხრივ, ეს გამოიწვია მოედნის დასავლეთით და აღმოსავლეთით ძველი შენობების ადგილას ორჯერ მაღალი შენობების აგებამ, მეორე მხრივ კი, მონუმენტური

სასტუმროს შენობამ. მკვეთრად შეცვალა მოედნის განაშენიანების მასშტაბი მოედნის ცენტრში არაპროპორციული მონუმენტის გაჩენამ: დღეს მონუმენტი მოედნის ანსამბლის დომინანტია, როგორც კომპოზიციის ცენტრის აქცენტრებით, ისე - მსხვილი მასშტაბით. გაჩნდა დიდი კონტრასტი კომპოზიციის მთავარ და მეორეხარისხოვან ელემენტებს შორის. 9-სართულიანმა სასტუმრომ მოედნის დასავლეთ მონაკვეთზე ამ ადგილს დაუკარგა მრავალფეროვნება. მოედნის იერსახეში ჩაწერილი მთის რელიეფის ხედი - მთაწმინდა-ფუნკულიორის ზედა სადგურით და რესტორნის შენობით და სატელევიზიო ანძით - დაიფარა (ჩანს მხოლოდ ანძის ნაწილი). მოედნის აღმოსავლეთით სხვადასხვა არქიტექტურული სტილის მქონე შენობების ადგილას საერთო არქიტექტურული სტილის შენობების გაჩენამ ერთფეროვნება შემოიტანა მოედნის განაშენიანებაში.

თავისუფლების მოედნის არქიტექტურულ-სივრცული გარემოს ფორმირება დღესაც გრძელდება. ყოფილი ცეკავშირის შენობის ადგილას უნდა განხორციელდეს ახალი მშენებლობა, მაგრამ უცნობია მისი მასშტაბი და არქიტექტურული ღირებულება.

თავისუფლების მოედანი უერთდება რუსთაველის პროსპექტს, საიდანაც იწყება პროსპექტის გრძივი განაშენიანება. ქუჩის ორივე მხარეს განლაგებული შენობები მკაფიოდ აღიქმება სხვადასხვა კუთხიდან და მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული კომპოზიციის ფორმირებაში. პერსპექტივის აღქმა რუსთაველის პროსპექტზე მისი მრუდხაზოვანი განვითარების გამო ფრაგმენტული და არასრულია.

პირველი მრუდი პროსპექტის დასაწყისში საცხოვრებელი სახლის (რუსთაველის #1) ბოლოსაა. აქედან პროსპექტის მარცხენა მხარეს პერსპექტივაში ჩნდება შენობების რიტმული წყობა: მოსწავლე ახალგაზრდობის ეროვნული სასახლის გრძივი ფასადი, რომელსაც მთავრობის სახლის ფრონტალურად გაშლილი მასიურთალებიანი ფასადი ენაცვლება,

შემდეგ - პირველი კლასიკური გიმნაზიის კურდონიერის სახით გამოსული შენობის ფასადი. პროსპექტის მარცხენა მხარის პირველი ფრაგმენტი კავშირგაბმულობის სახლის მასიური ნაგებობით სრულდება. შენობები ტროტუარის გასწვრივ ქუჩისკენ მონაცვლეობით გამოდის, მოსწავლე ახალგაზრდობის და მთავრობის სახლის ნაგებობათა ხაზს ენაცვლება კლასიკური გიმნაზიის წინ წამოწეული ფლიგელების რიტმი, კავშირგაბმულობის სახლიც ტროტუარიდან წინ არის წამოწეული. ნაგებობათა ეს არათანაბარი წყობა მრავალფეროვნებას სძენს კომპოზიციის რიტმს. ქუჩის ამ ფრაგმენტის დომინანტი მთავრობის სახლია, რომელსაც აწონასწორებს მოსწავლე ახალგაზრდობისა და კლასიკური გიმნაზიის სიღრმეში შეწყული შენობები, მრავალფეროვნების შთაბეჭდილებას აძლიერებს სკოლის სკვერის სიმწვანე, მთავრობის სახლის წინ მოწყობილი შადრევნები და ახალგაზრდობის სასახლის შესასვლელი კიბე და გაზონები. კავშირგაბმულობის სახლის შემდეგ ორი სამსართულიანი ნაგებობა ერთგვარ პაუზას ქმნის ქუჩის მსხვილმასშტაბიან განაშენიანებაში. პროსპექტის ხაზს აგრძელებს ბესიკის ქუჩის კუთხეში ე. წ. ოფიცერთა სახლის შენობის მომრგვალებული ფასადი. ფრონტონით დასრულებული გრძელი ფასადი რუსთაველის პროსპექტის ხაზს მიუყვება და მ. ლალიძის ქუჩამდე მონაკვეთის ნახევარს იკავებს. მ. ლალიძესა და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩებს შორის სამი საცხოვრებელი სახლი მდებარეობს, რომელთაგან პირველი - ყოფილი „ლალიძის წყლების“ ერკერიანი კუთხის სახლია. ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის კუთხიდან - ყოფილი იუსტიციის სახლის შენობიდან საცხოვრებელი სახლების რიტმი გრძელდება სავაჭრო ცენტრ „მერანამდე“.

მეცნიერებათა აკადემიის შენობასთან ქუჩა ვიწრო ყელით უერთდება რუსთაველის მოედანს. მოედნის კომპოზიციურ ცენტრს მაღალ კვარცხლბეკზე აღმართული შოთა რუსთაველის ქანდაკება ქმნის, რომლის გარშემო მცირე სკვერი ჩამოყალიბდა, რელიეფებით შემკული შადრევნითურთ. კვარცხლბეკს

ამკობს „ვეფხისტყაოსნის“ რელიეფური კომპოზიცია. ძეგლი კარგად აღიქმება შორიდანაც, თუმცა თავისი მდებარეობით ცენტრიდან აცდენილია და შეწეულია სიღრმეში. მოედანი პატარაა და ჩამოუყალიბებელი.

1999 წელს რუსთაველის მოედნის ერთ მხარეს, ძმებ კაკაბაძეების და მ. ზანდუკელის ქუჩების გადაკვეთაზე, სამსართულიანი გუმბათით დასრულებული მაკდონალდსის შენობის ავტორებმა (არქიტექტორები: ვ. ორბელაძე, ზ. ორბელაძე) გაითვალისწინეს ამ ადგილის რელიეფის თავისებურება. მაკდონალდსის შენობის გუმბათის სივრცითი ღერძი მის მოპირდაპირედ მდგარი მედიკ აზარიანცის სახლის გუმბათის დიაგონალზე გადის და ერთგვარ დიალოგს მართავს მასთან. რუსთაველის მოედნის უკანა პლანზე ახალმა მაღლივმა შენობებმა ბუნებრივი ლანდშაფტური დეკორაციის თანდათანობითი შევიწროება და ათვისება გამოიწვია.

პროსპექტის მარჯვენა მხარეს, მის დასაწყისში, რუსთაველის #1 საცხოვრებელი სახლის მომრგვალებულ ფასადით შექმნილ ფრაგმენტს ცვლის საქართველოს მუზეუმის, კინოთეატრის და მშენებარე სამუზეუმო კომპლექსის შენობების მსხვილმასშტაბიანი ფრონტალურად გაშლილი ფასადები.

1997-1998 წლებში ქაშვეთის ტაძრის დასავლეთით კარიბჭის მიშენებამ, ნაგებობა უშუალოდ დაუკავშირა რუსთაველის პროსპექტს. 2000 წელს ეკლესიის სამხრეთ-აღმოსავლეთით სამრეკლო აიგო, 2006 წელს რუსთაველის პროსპექტიდან ეზოში ჩასასვლელი კიბე და უნარშეზღუდული პირებისთვის პანდუსი გაკეთდა და ეკლესიის ეზო მთლიანად დაუკავშირდა პროსპექტს. გალავანშემოვლებული საეკლესიო ნაგებობები დასრულებულ კომპლექსს წარმოადგენს, პროსპექტზე გამვლელი ერთიანად აღიქვამს მათ. ქაშვეთი, აზიდული პროპორციებით, მდიდარი ჩუქურთმით და ღია ოქროსფერი ფასადით, განსაკუთრებულ როლს ასრულებს რუსთაველის პროსპექტის განაშენიანებაში. შენობის სილუეტი კარგად აღიქმება ქუჩის სხვადასხვა წერტილიდან.

2007 წელს, საქართველოს ეროვნულ მუზეუმთან გაერთიანების შემდეგ, დაიგეგმა ეროვნული გალერეის შენობის ფართომასშტაბიანი რეკონსტრუქცია. რეკონსტრუქციის შედეგად უცვლელი დარჩა ნაგებობის ცენტრალური ფასადი და საგამოფენო სივრცე. დაიკეტა გალერეის ცენტრალური შესასვლელი რუსთაველის პროსპექტიდან. შენობა ბალის მხრიდან გაფართოვდა, მუზეუმის შესასვლელი ბალის მხრიდან მოეწყო და აქვე, პირველ სართულზე, განლაგდა ლიფტი, წიგნის მაღაზია, დამატებითი საგამოფენო სივრცე. მეორე სართულზე განთავსდა მუზეუმის ოფისი და კაფე აივნით, ხედით ბაღში, რომელიც გალერეისთვის ერთგვარ ეზოდ გადაიქცა, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ გალერეის მთავარი შესასვლელის ჩაკეტვამ დამთვალიერებელი გალერეას მოსწყვიტა.

პროსპექტის მეორე მრუდი მის შუაწელზე სასტუმრო „თბილისი მარიოტის“ შენობასთან ჩნდება. სასტუმროს შენობის მომრგვალებული ფასადი რბილად მიუყვება ქუჩის მოხვევას და ორგანულად ერწყმის რელიეფს. პროსპექტის ხაზს აგრძელებენ ბანკის (1991-1992 წწ. შენობა დაიწვა და მოგვიანებით ფასადი უცვლელად აღადგინეს, დაემატა ატიკის სართული), რუსთაველის თეატრის და თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტის შენობები. ამ უკანასკნელს 2012 წელს სახურავზე კოშკები აღუდგინეს, რითაც პირვანდელი იერსახე დაიბრუნა. პროსპექტის ხაზს აგრძელებს განცალკევებით მდგარი ოპერის თეატრის შენობა. ნაგებობას მცირე სკვერი შემოსაზღვრავს. პროსპექტის ამ მხარის განაშენიანების ხაზს განაგრძობს თანამედროვე ხელოვნების მუზეუმის ორსართულიანი შენობა, იმელის სიმეტრიული მძლავრსვეტებიანი ფასადი და ტელეგრაფის ოქროსფერი ტუფის კვადრატული ფორმის შენობა, საიდანაც პროსპექტის მესამე მრუდი მელიკ აზარიანცის შენობასთან უხვევს. პროსპექტი რუსთაველის მოედნით სრულდება.

პროსპექტს თავს ადგას მთაწმინდა მამადავითის სახ. ტაძრით, რომელიც ორგანულად ერწყმის მთის რელიეფს და ერთგვარი კავშირი აქვს ქაშვეთის ტაძართან. რუსთაველის პროსპექტს მთაწმინდისაკენ აქვს

გარღვევები, საიდანაც ალაგ-ალაგ მოჩანს მთა, რუსთაველის პროსპექტის ქუჩები მტკვრისკენ ეშვება, იხსნება ხედები მარცხენა სანაპიროსკენ - რკინიგზის სადგურის გადაღმა ტერიტორიებისკენ: მახათას მთისკენ, ლოტკინის მთისკენ და მოჩანს მყინვარწვერიც. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარღვევა 9 აპრილის ბაღის ტერიტორიაა. აქედან პროსპექტი მტკვრამდე ჩადიოდა. XIX საუკუნის ბოლოს ბაღი ფლანკირებული იყო ეროვნული გალერეის შენობით და მისი ერთიანობა პროსპექტთან გაითიშა.

1980-იან წლებში ხელოვნურად შექმნილმა სადემონსტრაციო მოედანმა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაკარგა ფუნქცია. მასშტაბურ თაღოვან ტრიბუნას, რომელიც რესპუბლიკის მოედნის კომპოზიციის ბირთვს წარმოადგენდა, დემონტაჟი ჩაუტარდა. 1992 წლიდან სასტუმრო „ივერია“ იძულებით გადაადგილებულ პირთა თავშესაფარი გახდა. 1996 წელს მოედანზე დავით აღმაშენებლის ქანდაკება დაიდგა. 2005 წლიდან მოედანს „ვარდების რევოლუციის“ სახელი ეწოდა და დაიწყო მისი რეკონსტრუქცია.

დღეს მოედნის არქიტექტურულ-სივრცობრივ გარემოს განსაზღვრავს სასტუმრო „რედისონი“, ყოფილი ტელეგრაფის შენობა და მელიკ აზარიანცის „შემოსავლიანი“ სახლი. მოედანს დასავლეთით გადასახედის ფუნქციაც აქვს, იხსნება პანორამა მტკვარსა და კავკასიონზე, მოედნის სამხრეთ-დასავლეთით ფრაგმენტულად მოჩანს მთაწმინდა მალღივი განაშენიანებით, აღმოსავლეთით - ძველი თბილისი. მოედნის სივრცე უსისტემოდ არის ორგანიზებული და დღეს წარმოადგენს აქტიურ სატრანსპორტო კვანძს. დიდი ზომის მიწისქვეშა სივრცეების ნაწილი უფუნქციოა, მიწისქვეშა გადასასვლელი კი - ბნელი და მოუხერხებელი. რამდენიმე წელია მიმდინარეობს „ვარდების რევოლუციის“ მოედნის რეაბილიტაცია. მის მიზანს შეადგენს მოედანზე ისეთი ახალი საზოგადოებრივ-გასართობი დასასვენებელი გარემოს ფორმირება, რომელიც დააკმაყოფილებს დღევანდელი საზოგადოების სამომხმარებლო მოთხოვნებს და ინვესტორების კომერციულ ინტერესებს. მარტივი კონფიგურაციის

მიუხედავად, მოედანი არ აღიქმება ერთიან სივრცედ, დანაწევრებულია სატრანსპორტო ზოლად და სასტუმროსთან მისასვლელ სივრცედ.

რუსთაველის პროსპექტის სივრცე ორგანიზებული იყო XIX საუკუნეში აგებული შენობებით. დაცული იყო ფორმების, შენობების, როგორც ერთიანი (მუზეუმი, კინოთეატრი; სასტუმრო მარიოტი, ბანკი, რუსთაველის თეატრი), ისე ცალკეულად (ოპერა, ეროვნული გალერეა) აღქმის პრინციპი. რუსთაველის პროსპექტის მოცულობები იმდენად დაკავშირებულია ერთმანეთთან, რომ ძნელია იმის გარჩევა, რა არის წამყვანი, პირველადი - უშუალოდ სივრცე, თუ მისი შემადგენელი ობიექტები. ამას ხელს უწყობს ფასადების მკაცრად ფიქსირებული სტრუქტურა, ქუჩის კომპლექსების დანაწევრება, რომელიც ქუჩის რიტმს ქმნის. პროსპექტის სივრცითი აღქმის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს მასშტაბის და მასშტაბურობის განცდა. ეს არის შენობების ზომა, ამ ზომის შესაბამისობა ქუჩის სივრცესა და დანარჩენ დეტალებთან. ასოციაციური თანხვედრა, ყველა ძველ შენობასთან მიმართებით, მის მიმართ წაყენებულ ემოციურ და ესთეტიურ მოთხოვნებს აკმაყოფილებს. ასე ჩამოყალიბდა ცალკეული ფრაგმენტებისგან შემდგარი ერთიანი კომპლექსი და შეიქმნა ერთიანი გარემო.

ქალაქის სივრცის ფორმირების პროცესში ე.წ. სტაბილური ინტერიერი მდგრად იერსახეს ქმნის და, გარკვეულწილად, დასრულებული ქალაქური გარემოს ეტალონს წარმოადგენს. ცხადია, ცხოვრებას თავის კორექტივები შეაქვს გარემოში, იცვლება არქიტექტურული დეკორი თუ შენობის ცალკეული ელემენტები. მნიშვნელოვანია, რომ ამ დროს პირინციპულად არ შეიცვალოს აღქმის პირობები და შენარჩუნდეს არქიტექტურული იერსახე.

ბუნებრივია, რომ 1991-1992 წლების მიჯნაზე მომხდარი ე. წ. თბილისის ომის შედეგად დაზიანებული შენობების ნაცვლად ახალი შენობები გაჩნდა. სამწუხაროდ, მათ დაარღვიეს თავისუფლების მოედნისა და რუსთაველის პროსპექტის მიმდებარე, ისტორიულად ჩამოყალიბებული განაშენიანების

მასშტაბი. ძველი მიმართებები განაშენიანებასა და რელიეფს შორის დაირღვა. შეიცვალა მთაწმინდის კალთის ორი საუკუნის განმავლობაში ჩამოყალიბებული, თბილისის რთულ რელიეფს (მთაწმინდის კალთა) მორგებული განაშენიანების გეგმარებითი სისტემის საფუძველი და ქალაქის აღნიშნული ნაწილის სივრცითი სტრუქტურა.

რუსთაველის პროსპექტსა და მის არეალში განხორციელებული ცვლილებები, პირობითად, სამ ჯგუფად შეიძლება დავყოთ. ეს არის ახალი შენობები, რუსთაველის პროსპექტის არეალის განაშენიანება 1991-1992 წლებში დაზიანებული შენობების ადგილას, დაშენება არსებულ შენობებზე კომფორტის გაუმჯობესების მიზნით და არსებული მემკვიდრეობის შენარჩუნების პრობლემა. საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს - (Case study).

1. - რუსთაველის პროსპექტზე, რამდენადმე სიღრმეში მოქცეული პირველი კლასიკური გიმნაზიის შენობის უკან, ზ. ჭიჭინაძის, მძებ ზუბალაშვილების, და ლ. უკრაინკას ქუჩებს შორის, აგებული 14- სართულიანი შენობა (საცხოვრებელი კორპუსი შევჩენკოს #3). ახალმა შენობამ სრულად დაარღვია აღნიშნული მონაკვეთის მასშტაბი. მთაწმინდის ფერდს მორგებული განაშენიანება, რომელიც შეიცავდა XIX საუკუნის სხვადასხვა წლებით დათარიღებულ და XX საუკუნის დასაწყისის ნაგებობებს, შეიცვალა დიდი კორპუსით. ძველი განაშენიანების პრინციპი, რომელიც რუსთაველის პროსპექტზე მოძრაობისას მთაწმინდის მთელი სისრულით აღქმის შესაძლებლობას გულისხმობდა, დაირღვა. ნაგებობა არის მონუმენტური, ტლანქი და მიმდებარე განაშენიანებისთვის შეუსაბამო. დარღვეულია შენობის მასშტაბი და მასშტაბურობა, რიტმი ერთფეროვანია, რაც შენობას კიდევ უფრო მეტ მონუმენტურობას ანიჭებს. საცხოვრებელმა სახლმა კლასიკური გიმნაზიის ისტორიული შენობის როლი დააკნინა და რუსთაველის პროსპექტზე მთაწმინდის დასწრება ჩაკეტა. თუმცა ავტორები ცდილობდნენ გიმნაზიის ორ

ფლიგელიანი ფრაგმენტის განმეორებას და ცალკეულ ნაწილთა შესაბამისობაში მოყვანას, მაგრამ მასშტაბმა ეს ყოველივე გადაფარა, დააკნინა პირველი კლასიკური გიმნაზიის მოცულობით-სივრცითი კომპოზიცია.

2. - 1929 წელს აგებული კონსტრუქტივისტული სტილის „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციის შენობა რუსთაველის პროსპექტის # 42- ში მდებარეობს. კუთხის შენობა რუსთაველის ქუჩის შესახვევში დგას, სადაც გრიბოედოვის ქუჩაზე ასასვლელი კიბეა მოწყობილი. 2007 წელს შენობა ამოიღეს ძეგლთა ნუსხიდან, რის შემდეგაც დაიწყო მისი რეკონსტრუქცია, რომელიც 2013 წელს დასრულდა. გადაკეთების შემდეგ მასში სავაჭრო ცენტრი „მერანი“ განთავსდა, რომელიც რუსთაველის პროსპექტის პარალელურ - გრიბოედოვის - ქუჩის სკვერში მშენებარე მრავალფუნქციურ მაღლივ შენობას (გრიბოედოვის #31-35) გასასვლელით უკავშირდება. „მერანის“ უკანა პლანზე მრავალსართულიანი შენობა აღიქმება რუსთაველის პროსპექტიდან, ვარდების რევოლუციის მოედნიდან და რუსთაველის მოედნიდან. „ზარია ვოსტოკას“ შენობის სივრცითი სტრუქტურა დაარღვია უკანა მინაშენმა. ბრტყელი გადახურვის შენობას გაუჩნდა ქანობიანი გადახურვა, რაც დაუშვებელია კონსტრუქტივისტული ნაგებობისათვის. შეიცვალა ტერაზიტით ნალესი ფასადის სიბრტყეც. სამხატვრო აკადემიის მაღლივ კორპუსსა და „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციის შენობას შორის ტლანქი ნაგებობა დომინანტური ხდება მთაწმინდის სილუეტის ფონზე, რითაც ირღვევა ისტორიულად ჩამოყალიბებული გარემოს განაშენიანების მასშტაბი.

3. - რუსთაველის პროსპექტის საერთო აღქმაზე უდიდესი გავლენა იქონია ახალმა განაშენიანებამ. თბილისის ომის შემდეგ განადგურებული კვარტლების ადგილას დამწვარი და დაზიანებული შენობების ნაცვლად უფრო დიდი მასშტაბის შენობები აიგო, რამაც შეცვალა მთაწმინდის ფერდის განაშენიანების სტრუქტურა. არსებული განაშენიანების მასშტაბმა დაარღვია მიმართება რუსთაველის პროსპექტსა და მთაწმინდის რბილ რელიეფს შორის

და დისონანსი შემოიტანა არსებულ ისტორიულ განაშენიანებაში. მსხვილმასშტაბიანი საცხოვრებელი სახლები ბესიკის, ლ. უკრაინკას, ჭიჭინაძის, 9 აპრილის ქუჩების და მათი გადამკვეთი ძმებ ზუბალაშვილების ქუჩის მიმდებარე ტერიტორიებზეა განლაგებული. ესენია მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლები (პ. ინგოროყვას #17-19, 9 აპრილის 3-5, ლესია უკრაინკას #3, ტ. შევჩენკოს # 5, #10, #12, # 20, ძმებ ზუბალაშვილების #7,#11, მ.ზიჩის #8, #9,#12, არსენას #1) და, ასევე, მსხვილმასშტაბიანი მრავალფუნქციური კომპლექსის შენობა ბესიკის # 4-ში. ასეთივე არსებითია მსხვილმასშტაბიანი შენობები, რომლებიც რუსთაველის მოედნის უკანა პლანზე მდებარეობს, შემოდის რუსთაველის პროსპექტის პერსპექტივში და პროსპექტის აღქმის ზონაშია მოქცეული. ინტენსიური მშენებლობა მაყაშვილის და დავით აღმაშენებლის ქუჩებზე, რომელიც დღეს ხორციელდება, თანდათან ფარავს მთაწმინდას და შეუძლებელს ხდის „ვარდების რევოლუციის მოედნიდან“ მთაწმინდის აღქმას.

4 - რუსთაველის პროსპექტის განვითარების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო იქ მდებარე იმელი და მხატვრის სახლი.

ა) 1935-1938 წლებს შორის აგებული იმელის პოსტკონსრუქტივისტული სტილის შენობა. რუსთაველის პროსპექტის #29, კვალის და შ. მესხიას ქუჩათა რკალში მდებარეობს. თ. აბაკელიას რელიეფური ფრიზით შემკული შენობის ფრონტალურად გაშლილი სვეტებიანი პორტიკი რუსთაველის პროსპექტზე გამოდის. შენობის უკანა ფასადს ცენტრში ნახევარწრიული შვერილი და ორი სწორკუთხა ფორმის ფლიგელი აქვს. კვალის ქუჩის პარალელურ თაბუკაშვილის ქუჩაზე (#48-52) მიმდინარეობს მაღლივი კორპუსის მშენებლობა, რომელიც გასასვლელით იმელის შენობას დაუკავშირდება. შეიქმნება სასტუმროს ერთიანი კომპლექსი. პროექტის მიხედვით, ახალი შენობის ძლიერი ვერტიკალი უპროპორციოა. იმელის შენობამ ერთი ფლიგელის ნაწილი, ი. ნიკოლაძის ორი ჰორელიეფი და სხვა ღირსშესანიშნავი

ნაწილები დაკარგა. 2007 წელს შენობას მოუხსნეს ძეგლის სტატუსი.

ბ) „მხატვრის სახლი“. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რუსთაველის პროსპექტის და ა. ჯორჯაძის ქუჩების გადაკვეთაზე ქაშვეთის ეკლესიის სამხრეთით - 1865-67 წლებში ო. სიმონსონის მიერ აშენებული სასამართლოს შენობა 1895 წელს ზალცმანის პროექტით სასტუმროდ გადაკეთდა. ცნობილია ისიც, რომ ამ ნაგებობაში მხატვრის სახლი იყო განთავსებული, რომელიც „თბილისის ომს“ ემსხვერპლა. დღეს აღნიშნულ ტერიტორიაზე შპს „მაგთის“ მიერ თანამედროვე ხელოვნების მუზეუმის კომპლექსის მშენებლობა მიმდინარეობს. აღსანიშნავია, რომ იმ ადგილას, სადაც მშენებლობა მიმდინარეობს, 2006 წლამდე შემორჩენილი იყო ადრეულ კლასიციტური სტილის ერთსართულიანი (გუდიაშვილის #18) და ორსართულიანი (გუდიაშვილის #20), სახლები, რომლებიც ძველთბილისური საცხოვრებელი სახლის ნიმუშს წარმოადგენდა.

5. - აღსანიშნავია, რუსთაველის პროსპექტზე XIX საუკუნის შენობებზე წვრილ-წვრილი დასახიჩრებები, ატიკის სართულის დაშენებები, ასე მაგალითად, ატიკის დაშენება რუსთაველის #20-ში, რუსთაველის #34-სა და რუსთაველის # 44-ში მდებარე შენობებზე.

რუსთაველის პროსპექტის კომპოზიციური ერთიანობა მდგომარეობს მასშტაბურობის პრობლემის სწორ გადაწყვეტაში, სივრცის რიტმულ ორგანიზაციაში, აქცენტების და დომინანტების სწორ განაწილებაში, რის შედეგადაც ვიღებთ ისეთ ზოგად კატეგორიას, როგორცაა სივრცის კამერული თუ სადღესასწაულო შეგრძნება. რუსთაველის პროსპექტს ახასიათებს არქიტექტურული ქმნილების ინდივიდუალობა. ეს არის განუმეორებელი კომპოზიციური სტრუქტურის თავისებურება.

მეოთხე ქვეთავში, სათაურით თვისობრივი კვლევა რუსთაველის პროსპექტის შესახებ, ღია ინტერვიუს სახითაა განხილული ღია, **ნარატიული ინტერვიუს ფორმით ჩატარებული კვლევის შედეგები**. თვისობრივი კვლევა

შეიძლება გამოყენებულ იქნას როგორც უკვე არსებული ჰიპოთეზის შესამოწმებლად, ისე - ახლი ტიპოლოგიების, კატეგორიათა სისტემებისა და კვლევითი ჰიპოთეზების შესაქმნელად. თავისუფალ, უშუალო საუბარში რესპოდენტებს ყოველგვარი წინასწარ მომზადებული კითხვებისა და შესაძლო პასუხების გარეშე თავად მიეცათ შესაძლებლობა, წარმოეჩინათ რუსთაველის პროსპექტის ფორმირების ეტაპების ხედვის საკუთარი პერსპექტივები და თავადვე გაემახვილებინათ ყურადღება იმ ასპექტებზე, რომლებიც, სუბიექტური თვალსაზრისით, მნიშვნელოვნად მიაჩნდათ. კვლევის ფარგლებში 2014 წლის იანვრიდან დღემდე გამოკითხულ იქნა 28 ადამიანი – მეტწილად, არქიტექტორები და ხელოვნებათმცოდნეები, მაგრამ, ასევე, სხვადასხვა პროფესიის ადამიანები, რომლებმაც გაგვიზიარეს თავიანთი მოგონებები და შეხედულებები რუსთაველის პროსპექტის წარსულისა და აწმყოს შესახებ. კვლევა არ არის ანონიმური. ინტერვიუების დამუშავების პროცესში ცალსახად გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტი. პირველ რიგში, ეს არის რუსთაველის პროსპექტი, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და თავშეყრის ადგილი. შედარებით ახალგაზრდა თაობას ეს განსაკუთრებული ემოციური დამოკიდებულება რუსთაველის პროსპექტის, როგორც საყვარელი ქუჩის, მიმართ, სადაც ადამიანთა აქტიური თანაარსებობა და ურთიერთობები მიმდინარეობს, საგრძნობლად შესუსტებული აქვს. მათ მოგონებებში რუსთაველის პროსპექტი ასოცირდება ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მიტინგებისა და, მოგვიანებით, საომარი მოქმედებების პოლიგონთან. მათ, ვინც დღეს, დაახლოებით, 20-25 წლისაა, რუსთაველის პროსპექტთან ცოტა რამ თუ აკავშირებთ. მათ ინტერვიუებს მოგონებათა სიმწირეც ეტყობა, პროსპექტი მათთვის აღარ არის სპონტანური თავშეყრის ადგილი.

ინტერვიუების დამუშავების დროს თვალნათლივ გამოიკვეთა ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტიც: არის ქალაქის ან ცალკეული ქუჩის ისტორიაში

ისეთი რამ, რაც თავისი მნიშვნელობით სცდება მის პირვანდელ ღირებულებას და თაობათა საერთო კულტურული ღირებულების დატვირთვას იძენს. აქედან გამომდინარე, არ შეიძლება, ცალკე არ აღინიშნოს „ლალის წყლების“ ფენომენი, რომლის შინაარსობრივი დატვირთვა, თავისთავად, უკვე გასცდა უბრალო კვების ობიექტის ფარგლებს და დროთა განმავლობაში კულტურული ღირებულება შეიძინა. განსაკუთრებულ ემოციურ დამოკიდებულებას მის მიმართ ის გარემოებაც აძლიერებს, რომ თბილისელებმა, მიუხედავად ასეთი სიყვარულისა, მისი შენარჩუნება ვერ შეძლეს.

პროსპექტის აღქმა სხვადასხვა დროსა და პერიოდში განსხვავებულია. აქედან გამომდინარე, იკვეთება რამდენიმე მნიშვნელოვანი ეტაპი:

პირველი ეტაპი მოიცავს, შედარებით, ხანგრძლივ პერიოდს მე-20 საუკუნის 80-იან წლებამდე. ამ დროს რუსთაველის პროსპექტი აღიქმება როგორც აქტიური თანაცხოვრების, კულტურული და საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილი. ქალაქის ცხოვრებაში პროსპექტი მთავარ როლს თამაშობს. იგი სხვადასხვა ფენის, ეროვნების, ასაკისა და მისწრაფებების ადამიანების ერთგვარი მაკავშირებელი რგოლია.

1989-2000 წლებში რუსთაველის პროსპექტის დატვირთვა, როგორც მაკავშირებლისა, გამაერთიანებელი ფენომენისა, რადიკალურად საპირისპიროთი შეიცვალა. ამ პერიოდში იგი პოლიტიკური განხეთქილების, საზოგადოების გახლეჩისა და სამოქალაქო დაპირისპირების პოლიგონად იქცა. ქუჩა დაინგრა, მოიშალა იქ შეხვედრის ტრადიცია, გაქრა სიმყუდროვისა და დაცულობის შეგრძნება. ეს ნათლად იკვეთება გამოკითხულთა მოგონებებში. ამ პერიოდში პროსპექტთან, უფრო ხშირად, უარყოფითი ემოციები ასოცირდება.

ინტერვიუებმა კიდევ ერთხელ ცხადყო განსაკუთრებული ინტერესი და ფაქიზი დამოკიდებულება პროსპექტის, როგორც ქალაქის ერთ-ერთი სავიზიტო ბარათის, მისი ღირსების მიმართ. რუსთაველის პროსპექტის

მიმართ არც ერთი მოქალაქე არ არის გულგრილი. ინტერვიუებში ასევე ხშირად ვლინდებოდა უარყოფითი დამოკიდებულება ჩარევის იმ რადიკალური ფორმების მიმართ, რომლებიც დროის უკანასკნელ მონაკვეთში განხორციელდა რუსთაველის პროსპექტსა და მის მიმდებარე ტერიტორიაზე მსხვილმასშტაბიანი მშენებელობების თვალსაზრისით.

დასკვნა

1. ნაშრომში პირველად განხორციელდა რუსთაველის პროსპექტის განვითარების ეტაპების კომპლექსური შესწავლა და გაანალიზება 1992 წლიდან დღემდე, რამაც შეავსო ამ პერიოდში პროსპექტზე მიმდინარე არქიტექტურული პროცესების შესწავლის დანაკლისი.

2. კვლევის შედეგად გამოვლინდა პროსპექტის განვითარების ორი ეტაპი: ერთი ეტაპი მოიცავს პერიოდს მისი ჩასახვის მომენტიდან (რასაც ვახუშტის გეგმა ადასტურებს) ე.წ. „თბილისის ომამდე“. მეორე ეტაპი 1992 წლის თბილისის ომით იწყება და გრძელდება დღევანდლამდე.

პირველი ეტაპის განხილვის შედეგად დასტურდება, რომ პროსპექტის სტრუქტურულ კარკასს ქმნის ვახუშტის გეგმაზე აღნიშნული კალას გალავნის გარეთ დასავლეთით მდებარე ისტორიული გზა, საიდანაც იწყება დღევანდელი რუსთაველის პროსპექტი. პირველი ადმინისტრაციული შენობის, მეფისნაცვლის სასახლის, გაჩენამ განაპირობა ქუჩის შემდგომი განვითარება. აღსანიშნავია VI საუკუნიდან ქაშვეთის მონასტრის დომინირება მოცემულ სივრცეში და მისი კავშირი მთაწმინდის ფერდზე მდებარე ეკლესიასთან, რამაც განსაზღვრა მთაწმინდის როლი ქალაქის არქიტექტურულ-სივრცული გარემოსა და პროსპექტის ფორმირებაში.

XIX საუკუნის დასაწყისიდან პროსპექტის განაშენიანება თანმიმდევრულია და თანდათან იძენს როგორც ადმინისტრაციულ, ისე

საგანმანათლებლო, საკულტო და კულტურულ ფუნქციებს. ამ პროცესში გამოიკვეთა უცხოელი არქიტექტორების როლი, რომლებმაც იზრუნეს იმაზე, რომ ადგილობრივი და კულტურული ტრადიციების გათვალისწინებით შეექმნათ ბუნებრივ რელიეფს მორგებული ჰარმონიული და ესთეტიკური არქიტექტურულ-სივრცული გარემო.

მეორე ეტაპის განხილვის შედეგად გამოიკვეთა რუსთაველის პროსპექტის არსებულ განაშენიანებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები, რაც გამოწვეული იყო, ერთი მხრივ, თბილისის ომის შედეგებით, მეორე მხრივ, ქვეყნის ფორმაციის ცვლით. ომის შედეგად დანგრეული და დაზიანებული უბნის აღდგენა-რეკონსტრუქციის მიზნით შემუშავებული კონცეფცია გულისხმობდა რუსთაველის პროსპექტის, როგორც მკაცრი რეჟიმის დაცვის ზონის, პირვანდელი სახით აღდგენას. კონცეფციაზე დაყრდნობით ჩატარებულ ოთხ არქიტექტურულ კონკურსზე გამარჯვებული პროექტების ნაწილობრივმა განუხორციელებლობამ და ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ გამოიწვია ისტორიულად ჩამოყალიბებული განაშენიანების რღვევა. შედეგად მივიღეთ სტიქიური, უსისტემო, მსხვილმასშტაბიანი არქიტექტურულ - სივრცული გარემო.

3. რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული გარემოს კომპოზიციურმა ანალიზმა დაგვანახვა ქუჩის ღერძის კომპოზიციური თავისებურება, რომელიც გამოხატულია მის დასაწყისსა და ბოლოში არსებული მოედნებით: თავისუფლების, ვარდების რევოლუციის, რუსთაველისა.

შესწავლილი თავისუფლების მოედნის კომპაქტური, თანამასშტაბური განაშენიანება აქცენტირებული მერიის შენობით, შეიცვალა ახალი, მსხვილმასშტაბიანი მოცულობებით, რამაც წარმოქმნა მკვეთრი კონტრასტი მთავარსა და მეორეხარისხოვანს შორის. ეს კონტრასტი შესამჩნევი ხდება უშუალოდ მოედანზე მოხვედრისას. განაშენიანების მასშტაბისა და ფასადების

არათანაბარი აქცენტები დამაბულობის და დისჰარმონიის შეგრძნებას ბადებს, რასაც აძლიერებს სოლოლაკის ფერდის განაშენიანება.

კვლევის შედეგად წარმოჩნდა, რომ რუსთაველის პროსპექტის გრძივი განვითარების პლასტიკური ხასიათის თავისებურება ქმნის ვიზუალური კადრების საკმაოდ მრავალფეროვან პალიტრას და ცალკეული შენობების მიმზიდველ რაკურსებს. პროსპექტზე და მის არეალში ახალმა მასშტაბურმა შენობებმა დაარღვია ისტორიულად ჩამოყალიბებული განაშენიანების მასშტაბი, ძველი კავშირები განაშენიანებასა და რელიეფს შორის. შეიცვალა მთაწმინდის კალთის ორი საუკუნის განმავლობაში ჩამოყალიბებული, განაშენიანების გეგმარებითი სისტემის საფუძველი და ქალაქის აღნიშნული ნაწილის სივრცითი სტრუქტურა.

რუსთაველის მოედნის კომპოზიციის დომინანტი შოთა რუსთაველის ძეგლია, მოედნის ვიზუალურ აღქმაში მნიშვნელოვანია მთაწმინდის მონაწილეობა. მოედანი განვითარებულია ორმხრივად და ერთგვარად წარმოადგენს მცირე ზომის სკვერს, რის გამოც ძეგლის გარშემო ჩამოყალიბდა ამ მოედნის დამახასიათებელი, არატიპური გარემო. ლანდშაფტი თანდათან დაიფარა მაღლივი შენობებით და მოედანსა და ბუნებრივ დომინანტს- მთაწმინდას- შორის კავშირი თანდათანობით დაიკარგა.

ვარდების მოედნის კომპოზიციურმა კვლევამ დაადასტურა ხელოვნურად გაჩენილი მოედნის სივრცითი ორგანიზების უარყოფითი მხარეები, დაიკარგა ქუჩის ორივე მხარის ორგანული ერთიანობა და პროსპექტი ტრანსპორტის გამჭოლი მოძრაობის მაგისტრალად იქცა. მოედნის გაზრდამ, ქართული განწყობის მატარებელი სასტუმრო „ივერიის“ შენობის ფასადის შეცვლამ, გაწყვიტა ის ორგანული კავშირი, რომელიც არსებობდა სივრცულ კომპოზიციასა და დომინანტს შორის. ტელეგრაფის შენობის მსხვილ მასშტაბს დიდი მოედნის კომპოზიციაში არ შეაქვს დისონანსი. მოედნის

ქაოსური, „შეუთანხმებელი“ კომპოზიცია საბოლოოდ ვერ აყალიბებს ჰარმონიულ ანსამბლს.

4. რუსთაველის პროსპექტის სხვა ქვეყნების დედაქალაქების საქალაქო არტერიებთან შედარებით ანალიზმა გამოავლინა სამი ქუჩის საერთო (ქუჩის პლასტიკით განსაზღვრული განაშენიანების ხასიათი, ნაგებობების ფუნქციური და სტილისტური მახასიათებლები, ქუჩის ღერძის კომპოზიციური გადაწყვეტა, კერძოდ, ორი მხრიდან მოედნების მდებარეობა მათზე განთავსებული დომინანტური კომპოზიციით) და განმასხვავებელი (ისტორიული და კულტურული ძეგლებისადმი ფაქიზი დამოკიდებულება, უხეში ჩარევა შენობების ფუნქციის შეცვლის თვალსაზრისით) თავისებურებები.

5. თბილისის მოქალაქეებთან ჩატარებულმა ინტერვიუმ გამოავლინა სხვადასხვა თაობისა და პროფესიის ადამიანების არაგულგრილი დამოკიდებულება რუსთაველის პროსპექტის მიმართ. კვლევის პროცესში გამოკითხული მოქალაქეების ინტერვიუები (მეტწილად პროფესიონალებისა) დაიყო ასაკობრივ ჯგუფებად. რამაც განსაზღვრა მათი განსხვავებული მოსაზრებების მიხედვით დაყოფა სამ კატეგორიად: უფროსი თაობის წარმომადგენლებისთვის პროსპექტი იყო თავშეყრის და ურთიერთობის ადგილი. შედარებით, ახალგაზრდა თაობისთვის პროსპექტი ასოცირდება ომთან, ნგრევასთან, ახალგაზრდა თაობისთვის კი პროსპექტს მხოლოდ სავაჭრო და კულტურული ფუნქცია აქვს. მათ მეხსიერებაში რუსთაველის პროსპექტის აღქმა სხვადასხვა დროსა და პერიოდში განსხვავებულია. აქედან გამომდინარე, იკვეთება რამდენიმე მნიშვნელოვანი ეტაპი. ეს გვაძლევს საბაზს, განვიხილოთ ქუჩა როგორც ქალაქის კულტურის ინტეგრაციის ადგილი. დისერტაციის კვლევის მიზანი დაემთხვა ინტერვიუების ანალიზის შედეგად გამოვლენილ ძირითად ასპექტებს, რაც ადასტურებს დღესდღეობით

რუსთაველის პროსპექტის მნიშვნელოვან როლს და მის გარშემო წარმოქმნილ პრობლემებს.

რეკომენდაციები

1. იქიდან გამომდინარე, რომ რუსთაველის პროსპექტი და მისი შემოგარენი გამოცხადებულია მკაცრი რეჟიმის დაცვის ზონად, რუსთაველის პროსპექტზე და მის არეალში ძეგლის სტატუსის მქონე შენობები უნდა შენარჩუნდეს, როგორც თბილისის ისტორიული ძეგლები. ავარიული შენობის შეცვლის შემთხვევაში გათვალისწინებული უნდა იყოს ქუჩის სტრუქტურა, განაშენიანების ხასიათი და მასშტაბი. დაცვის ზონაში მდებარე ქალაქის ამ უბანში სარეკონსტრუქციო, სარემონტო თუ სხვა სამუშაოთა ჩატარება და ახალი პროექტების დამტკიცება პროფესიონალთა მსჯელობის საგანი უნდა გახდეს. სამუშაოებს წინ უნდა უსწრებდეს საარქივო მასალებზე დაყრდნობით არსებული მდგომარეობის სრული ფიქსაცია.

2. რუსთაველის პროსპექტზე არსებული უფუნქციო შენობების რეკონსტრუქციის შემთხვევაში შეძლებისდაგვარად პირვანდელი სახით შენარჩუნდეს შენობის ექსტერიერი. ასეთი გადაწყვეტილება არ გამორიცხავს შენობის ინტერიერის ნაწილობრივ შეცვლას თანამედროვე მოთხოვნილებების შესაბამისად.

3. გამოიკვეთა პროსპექტის ორ მხარეს ადამიანთა ნაკადების არათანაბარი გადანაწილება. ერთი მხრივ, ეს გამოწვეულია კლიმატური პირობებით (ნაკლებად დატვირთული მხარე მზიანი და ცხელია), მეორე მხრივ, ყოფილი ტელეგრაფის შენობასა და მის მოპირდაპირე მხარეს შორის არ არსებობს კავშირი. ტელეგრაფის შენობის ქვედა სართულის დატვირთვამ (სავაჭრო და გასართობი ცენტრი) წარმოქმნა ამ მონაკვეთში მიწისქვეშა გადასასვლელის გაჩენის აუცილებლობა.

4. რუსთაველის პროსპექტი ისტორიულად ადამიანთა თავშეყრის, ურთიერთობის ადგილი და ერთგვარი „გამოფენა“ იყო. ამ ტრადიციის თანდათანობითმა გაქრობამ ქუჩას დაუკარგა სიცოცხლისუნარიანობა და ტიპური თბილისური განწყობა. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ამ ტრადიციის აღდგენა, რასაც ხელს შეუწყობს სისტემატურად (თვეში ერთი დღე ან კვირაში ერთი დღე) კულტურული ღონისძიებების ჩატარების მიზნით ქუჩის დაკეტვა.

5. ჩვენ მიერ ჩატარებულმა გამოკითხვამ ცხადყო „ლალიძის წყლების“ აღდგენის აუცილებლობა, რადგან ის იყო თბილისის სავიზიტო ბარათი და ქალაქის ერთგვარი ბრენდინგი.

6. ცისფერ გალერეას უნდა აღუდგეს ცენტრალური შესასვლელი პროსპექტის მხრიდან. ამ პროცესის წარმართვა ხელს შეუწყობს დამთვალიერებლის პირდაპირ კავშირს გალერეასთან, ვინაიდან, დღევანდელი სიტუაციიდან გამომდინარე, გალერეა კარგავს დამთვალიერებელთა დიდ რაოდენობას.

ნაშრომის აპრობაცია: ნაშრომი აპრობირებულია სამ კოლოკვიუმსა და ერთ სამეცნიერო კონფერენციაზე. კვლევის დასკვნების მიხედვით გამოიცა სამი სამეცნიერო სტატია.

კოლოკვიუმი:

1. რუსთაველის გამზირის როლი ქალაქურ გარემოში და პარალელები უცხოეთის პრაქტიკიდან. 2 მარტი 2013 წელი.

2. რუსთაველის გამზირი - კონცეფცია, კონკურსი, რეალიზაცია. 11 ივლისი 2013 წელი.

3. რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული და კომპოზიციური ფორმირების საკითხი. 7 თებერვალი 2014 წელი.

4. დისერტაციის აპრობაცია. რუსთაველის პროსპექტის არქიტექტურულ-სივრცული და კომპოზიციური ფორმირების საკითხი. 16 აპრილი 2014 წელი.

კონფერენცია სტუ-ს # 80 სამეცნიერო ტექნიკური კონფერენცია, არქიტექტურის საფუძვლების და თეორიის სექცია. რუსთაველის პროსპექტის როლი ქალაქურ გარემოში და პარალელი კიევის კრემჩატიკთან. მაისი 2012 წელი. დიპლომი I ადგილი.

გამოქვეყნებული სტატიები:

1. მ. დავითაია, ს. გაბადაძე. უცხოელი არქიტექტორების როლი რუსთაველის გამზირის ფორმირებაში. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. განათლება. თბილისი, 2012, #1(4), გვ. 171-177;

2. ს. გაბადაძე. რუსთაველის გამზირი-კონცეფცია, კონკურსი, რეალიზაცია. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. განათლება. თბილისი, 2013, # 3 (9), გვ. 148-153;

3. მ. დავითაია, ს. გაბადაძე. ახალი მშენებლობები თბილისის „ვარდების რევოლუციის“ მოედნის მიმდებარე ტერიტორიაზე. მშენებლობა. 2014, # 1 (32), გვ. 127-133.

Sophio Gabadadze
The issues of architectural-spatial and compositional formation of
Rustaveli Avenue

DISSERTATION
submitted in partial satisfaction of the requirements for the academic degree of
DOCTOR OF ARCHITECTURE

Georgian Technical University
Tbilisi 0175, Georgia
© Copyright Sophio Gabadadze 2014

Abstract

The centre of Tbilisi – Rustaveli Avenue was formed during two centuries and each epoch or historic event left its traces on the urban structure of the street. Planned along a single axis this unique architectural-spatial setting is distinguished by an unusual variety of architectural styles, high quality buildings designed by professional architects and finally features which draw upon the national traditions. Recent changes, which took place during last 25 years on the Rustaveli Avenue have not yet been the object of special study. Therefore investigation of latest changes in the urban structure of Rustaveli Avenue is an issue of an utmost importance and actuality.

The aim of the study is: to gather, systemize, investigate and analyse the information on the architectural-spatial setting of Rustaveli Avenue; to put forward main findings and elaborate recommendation, which in turn, can act as a framework to manage properly future developments of Rustaveli Avenue; to make a comparative analyses of Rustaveli avenue with the main avenues in other countries' capitals; to analyse the reconstruction concepts and contest for the rehabilitation of buildings destroyed on Rustaveli avenue during so called “Tbilisi civil war”. The **introduction to the dissertation** includes the justification of relevance, actuality and novelty, as well as the methodology and objectives of the study. The **first chapter** of theses covers the overview of scientific literature: the publications dedicated to single architectural buildings and other relevant articles published in the periodicals. The overview of scientific literature revealed the scarcity of the relevant studies during last 10-15 years. **The second chapter** of dissertation – the results and analyses - includes the overview of the historical aspects in which the setting of Rustaveli Avenue has been shaped; the compositional analyses of the urban structure of Rustaveli Avenue (from Freedom Square to Rustaveli square); the consequences of civil war in Tbilisi, the concept of rehabilitation works, related contests and their implementation; the comparative analyses of Rustaveli avenue with the main avenues in other countries' capitals and finally, the analyses of in-depth interviews with Tbilisi inhabitants (both

with professional and ordinary citizens). **The chapter - main findings** presents the results of the study: The comprehensive analyses of the development stages of Rustaveli avenue from 1992 up today, which until now was a arcane field of study. The architectural and spatial analyses of Rustaveli avenue showed out the compositional peculiarities of the street, which are formed by the existing squares - Freedom Square, Rose Revolution Square and Rustaveli Square at its both ends and the mountain Mtatsminda as a natural dominant on the west. The concept for rehabilitation of Rustaveli avenue damaged during the civil war aimed to reconstruct the initial view of the setting, which is an urban zone with strict protective regulations. Unfortunately projects selected through four different contests were only partially implemented, whereas the overall turmoil in the country connected with the process of transition to market economy led to the drastic alteration of historical urban structure of the street. As a result the chaotic, unsystematic developments took place and much larger scale architectural-spatial setting emerged. The comparison of Rustaveli avenue with the main avenues in other capitals (Berlin and Kiev) showed the similarities revealed through the urban structure, the functional and stylistic features of buildings, the compositional planning of streets with dominants and squares at their ends and differences, which can be seen in the approach to the protection of historic monuments: being very cautious in one case and a severe intervention (in functional modification) in another. The in-depth interviews with Tbilisi citizens of different age and profession revealed their deep concerns about the developments on Rustaveli avenue, which in turn, provides a valuable evidence to consider street as a platform for cultural integration of the city.